

TOVUZ SINIRINDA AZERBAJYCAN İLE ERMENİSTAN ARASINDA YAŞANAN ÇATIŞMA VE ARKA PLANI

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER

SETA | PERSPEKTİF

TEMMUZ 2020 · SAYI 292

- Azerbaycan-Ermenistan çatışmasının tarihi arka planı nedir?
- 12 Temmuz'da Tovuz bölgesinde neler yaşandı ve nedenleri nelerdir?
- Ülkelerin pozisyonları ve çatışmanın geleceğine dair öngörüler nelerdir?

AZERBAJYCAN-ERMENİSTAN ÇATIŞMASININ TARİHİ ARKA PLANI: DAĞLIK KARABAĞ

Dağlık Karabağ veya Yukarı Karabağ meselesi iki ülke arasındaki çatışmanın temel nedenidir. Kimi araştırmacılar çatışmayı 1987-1994 dönemine götürse de aslında çatışmanın tarihi arka planı 19. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Çarlık Rusya'sı 1800'lerin başında bölgede iskan politikaları uygulamaya başladığında Karabağ'daki Ermeni nüfusu (1823'te) yüzde 22 iken Azerbaycan Türkleri ise bölgedeki nüfusun yüzde 78'ini oluşturuyordu.¹ Ardından birer yıl arayla İran-Rusya arasında imzalanan Türkmençay Antlaşması ve Osmanlı-Rusya arasında imzalanan Edirne Antlaşması ile bölgenin nüfusu değişmeye başlamıştır.² Bu minvalde Rusya bölgede yönetilebilir yeni bir demografik düzen oluşturmayı planlamış ve başarılı da olmuştur. Nitekim 1832 nüfus sayımında bölgedeki Ermeni nüfusu yaklaşık yüzde 32'ye ve 1880'de yüzde 53'e yükselmiş ve Azerbaycan Türklerinin nüfusunu

geçmiştir.³ 1989'a geldiğimizde ise bölgedeki Ermeni nüfusunun neredeyse yüzde 80'e ulaştığını görmekteyiz.⁴ Rusya'nın izlediği iskan politikaları hedeflenen sonuçları vermiş, Ermeniler Türk yurdu Karabağ'da çoğunluk hale gelmiştir. Rusya benzer stratejileri yakın geçmişte ve hatta günümüzde birçok bölgede kullanmış ve kullanmaya da devam etmektedir.

Sovyetler Birliği'nin kurulmasını müteakip ise Karabağ, Azerbaycan'a bağlı otonom bir siyasi yapı hüviyetine bürünmüştür. Mihail Gorbaçov döneminde yani Sovyetler'in son yıllarında bölgenin statüsü sorun olmaya başlamış zira Ermeniler hak talep etmeye başlamıştır. Sovyetler'in Ermenistan'dan yana izlediği politikalara ek olarak bölgedeki Ermeni nüfus içerisinde bir hareketlenmenin başlamasıyla birlikte ilerleyen yıllarda Dağlık Karabağ'da yaşanacak çatışmaların fitili de ateşlenmiştir. Sovyetler'in dağılmasından sonra Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ve Karabağ'ın otonom statüsünü feshetmesi bölgede yaşayan Ermeni halkın

1. Hayri Çapraz, "19. Yüzyılda Rusya'nın Karabağ Politikası", *Belgi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, (2012), s. 231-240.

2. Çapraz, "19. Yüzyılda Rusya'nın Karabağ Politikası".

3. Çağlar Söker, "Dağlık Karabağ Sorunu'nun Çatışmayı Çözme Perspektifinden İncelenmesi", *KAÜİİBFD*, Cilt: 8, Sayı: 16, (2017), s. 555-574.

4. Söker, "Dağlık Karabağ Sorunu'nun Çatışmayı Çözme Perspektifinden İncelenmesi".

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER

SETA Dış Politika Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır. Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Avrasya Çalışmaları Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini birincilikle tamamlamıştır. Roma La Sapienza Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi eğitimi almıştır. Hamburg Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tez araştırmalarında bulunmuştur. *Building a Nuclear Empire: Nuclear Energy as a Russian Foreign Policy Tool in the Case of Turkey* adlı kitabın yazarı olan Mehmet Çağatay İtalyanca, Rusça ve İngilizce bilmektedir. Rus iç ve dış politikası, Kafkasya, Orta Asya siyaseti, Avrasya jeopolitiği, enerji ve su politikaları konularında çalışmaktadır.

desteği ile birlikte Dağlık Karabağ'ın bağımsızlığını ilan etmesi ve ardından da Ermenistan'ın iki yıl boyunca dahil olduğu çatışmalar işgal ile sonuçlanmıştır.

Lakin Sovyetler'in ardından Dağlık Karabağ Birleşmiş Milletler (BM) tarafından bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin toprağı olarak tanınmıştır. *De facto* (fili) olarak bağımsız bir devlet olma iddiasında olsalar da bu otoriteyi tanıyan Ermenistan dahil hiçbir devlet bulunmamaktadır. Bu nedenle Ermenistan tarafından atılan bu adımların tamamı uluslararası hukuka aykırıdır ve Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü ihlal etmektedir. Ermenistan'ın bu süreçte izlediği etnik temizlik ve katliam politikaları sebebiyle bölgeden bir milyonu aşkın Azerbaycan Türkü göç etmek zorunda kalmış ve binlerce insan hayatını kaybetmiştir.⁵ Halen işgalin sürdüğü bu bölge Azerbaycan topraklarının beşte birine tekabül ederken zengin maden yataklarına, geniş tarım ve orman arazilerine sahiptir. Karabağ ile bölgede Hristiyan bir tampon bölge oluşturulması hedeflenmekte ve bunun yanı sıra Ermenistan'ın "megali idea"sı olan "Büyük Ermenistan" hayali için bu bölge coğrafi olarak kritik bir önem arz etmektedir. Bu nedenle bölgenin kontrol altında tutulması önemli bir jeopolitik kazanç olarak görülmektedir.

TOVUZ BÖLGESİNDEKİ ÇATIŞMALAR VE NEDENLERİ

12 Temmuz'da Azerbaycan ve Ermenistan sınır bölgesi olan Tovuz'da çatışmalar vuku bulmuştur. Ermenistan'ın hudut gerisinden askeri ve sivil yerleşim bölgelerine yaptığı roketatar ve top atışlarına Azerbaycan tank ve top atışları ile karşılık vermiştir. Çatışma 12 Temmuz ile sınırlı kalmamış, ilerleyen günlerde aralıklarla devam etmiştir. Saldırıları sonucunda Ermenistan resmi rakam vermezken bölgeden alınan bilgilere göre biri subay yedi asker etkisiz hale getirilmiştir.⁶ Buna mukabil Azerbaycan tarafında biri tümgeneral dört

subay, toplamda ise 11'i asker, 1'i sivil olmak üzere 12 kişi şehit olmuştur.⁷ Bu noktada saha kaynakları Azerbaycan'ın Tovuz bölgesi komuta kademesi konvoyunun vurulması sonucu general ve diğer subayların hayatlarını kaybettiğini ifade etmektedir.⁸ Olayların ardından Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Memmedyarov görevden alınmış ve yerine eski Eğitim Bakanı Ceyhun Bayramov atanmıştır.⁹

Tovuz bölgesi jeopolitik açıdan kritik bir öneme sahiptir. İlk olarak Azerbaycan'ın önemli enerji hatları bu bölgeden geçmektedir. Örneğin Türkiye'ye giden Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Bakü-Tiflis-Erzurum boru hatları bu bölgeden geçmektedir. Aynı zamanda Bakü-Supsa petrol boru hattı yine bu hat üzerinden Gürcistan kıyılarına uzanmaktadır. Gerek Türkiye'nin enerji arz güvenliği gerekse Azerbaycan'ın enerji talep güvenliği, taşıma ve aktarım güvenliği açısından bu bölge önemli bir coğrafi konuma sahiptir. Aynı şekilde Azerbaycan'ın ekonomik istikrarı ve sürdürülebilir kalkınması açısından bu hatlar üzerinden elde edilen gelirler oldukça önemlidir. Enerji hatlarına ek olarak Bakü-Tiflis-Kars demir yolu gibi kritik taşıma ve lojistik hatları da aynı şekilde bu bölgeden geçmektedir. Dolayısıyla bu hat kesildiği takdirde ve bu bölgeden sağlanan lojistik sektöre uğratıldığında Azerbaycan için Türkiye'ye ve Avrupa'ya açılan alternatif bir rotanın bulunması zarureti doğacaktır. Benzer şekilde ülkenin kuzeyinden Gürcistan'a yeni bir maliyet gerektiren farklı bir hat oluşturulması da gerekecektir. Eğer Tovuz bölgesinden geçen bağlantı kesilirse Azerbaycan o zaman Ermenistan, Rusya veya İran'a mahkum olacaktır. Kısacası bölge jeopolitik olarak büyük önem arz etmektedir.

İkinci olarak saha kaynaklarından edinilen bilgiye göre Tovuz'un dağlık ve engebeli yapısı sınır ötesinden diğer ülkedeki sivil yerleşim yerlerini ve askeri üsleri vurmaya kolaylaştırmakta, çatışmaya uygun bir alan

5. Osman Özkul ve Hüseyin Vermez, "Dağlık Karabağ Göçmenlerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları", *Bilgi*, Cilt: 55, (Güz 2009), s. 139-170; Ayrıca bkz. Ishaan Tharoor, "The Crisis over Nagorno-Karabakh, Explained", *The Washington Post*, 5 Nisan 2016.

6. İsmi vermek istemeyen bir Azerbaycanlı ile WhatsApp üzerinden mülakat, 16 Temmuz 2020.

7. "Tovuzda Döyüşlər: Azərbaycan Bir Hərbi Qulluqçusunun Şəhid Olduğunu Deyir", BBC News Azərbaycanca, 15 Temmuz 2020.

8. İsmi vermek istemeyen Azerbaycanlılar ile WhatsApp üzerinden mülakatlar, 16 Temmuz 2020.

9. Ruslan Rehimov, "Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Dışişleri Bakanı Memmedyarov'u Görevden Aldı", Anadolu Ajansı, 16 Temmuz 2020.

sağlamaktadır.¹⁰ Nitekim 2014'te aynı bölgede çıkan çatışmayı ve sonucunda yaralanan sivilleri göz önünde bulundurduğumuzda saldırının aslında yeni bir tercih değil eski bir stratejiye dayandığını ifade edebiliriz. Ermenistan bu bölgeyi yirmi altı yıldır Dağlık Karabağ bölgesinde devam eden çatışmaya ikinci bir cephe olarak düşünmektedir. Üçüncü olarak bu bölge Gazah ve Gence rayonları üzerinden Bakü'ye açılmakta dolayısıyla ticaret ve ulaşım konularında da stratejik bir noktada bulunmaktadır.

Dördüncü olarak bu çatışmaların Tovuz'da cereyan etmesinin siyasi nedenleri de bulunmaktadır. Ermenistan başka bölgelerde de çatışma çıkartarak bu sayede uluslararası kamuoyunun ve bölgede faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların dikkatlerini Dağlık Karabağ üzerindeki ihtilaftan uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Karabağ sorununa farklı boyutlar katarak siyasi çözümün önüne geçmeyi, uluslararası hukuka aykırı attığı adımlardan dikkatleri farklı noktalara çekmeyi planlamaktadır.¹¹ Karabağ ile Tovuz çatışmalarını harita üzerinde incelediğimizde iki bölgenin mekansal hiçbir ortak noktasının olmaması hem bu argümanı desteklemekte hem de provokasyon ihtimallerini artırmaktadır.

“Söz konusu provokasyon Ermenistan'a ne kazandırmaktadır” sorusu bu minvalde cevaplanması önem arz eden kritik noktalardan bir tanesidir. Erivan yönetimi Azerbaycan'a yönelik gerçekleştirilen saldırılardan ve zaman zaman baş gösteren çatışmalardan iki şekilde istifade etmektedir. Bunlardan ilki iç politikada gündem değiştirme aracı olarak kullanılmasıdır, ikincisi de yönetime olan halk desteğinin artırılmasıdır. Tovuz saldırılarını ele alacak olursak çıkış nedeninin ilk kategoride değerlendirilebileceğini görmekteyiz. Zira koronavirüs salgınının neden olduğu ekonomik buhrana ek olarak ortaya çıkan yönetilmesi güç sağlık koşulları Erivan yönetimini birçok vechede zor durumda bırakmıştır. Halk arasında yönetime olan güven azal-

mış, sağlık imkanlarının yetersizliği nedeniyle önü namayan tıbbi sorunlar ile baş edilmeye çalışılmıştır. Tam da bu zamanda çatışmanın baş göstermesi Ermenistan'ın iç politikadaki sorunları unutturma politikası izlediğine işaret etmektedir. Yapısalcı bir yaklaşım olsa da her iki ülkenin de birbirini güvenlik tehdidi olarak nitelendirmesi ve bu tehdit algısı üzerinden halkın kolayca kontrol edilebilmesi iç siyasette hakim olan gündemin bu konu sayesinde rahatça değiştirilmesine neden olmaktadır.

İkinci kategoriye baktığımızda ise 2017'de Ermenistan'da gerçekleştirilen parlamento seçimlerinden¹² tam bir yıl önce Erivan yönetimi Azerbaycan ile yüzlerce insanın hayatını kaybettiği dört gün süren bir çatışmaya girmiştir¹³ ve tüm ekonomik sıkıntılara rağmen koltuk sayısını korumayı başarmıştır. Her ne kadar arkasında başka nedenler gösterilse de halk desteğinin artırılması ve milliyetçilik duyguları üzerinden halkın konsolide edilmesi çatışmanın sebepleri arasındadır.

Beşinci olarak çatışmaların nedenlerini değerlendirdiğimizde altı çizilmesi gereken en önemli faktör (yukarıda belirtilen diğer tüm nedenlerin ötesinde) Rusya'dır. Gerek Çarlık Rusyası veya Sovyet Rusyası döneminde gerekse günümüzde bu iki ülke Rusya açısından jeopolitik öneme sahiptir. Bu minvalde ilk olarak Rusya'nın bu iki ülkenin siyasetlerine müdahale etme nedenlerinin başında her iki ülkeye de yapılan silah satışı gelmektedir. Azerbaycan silah ithalatının yarısından fazlasını Rusya'dan yapmaktadır.¹⁴ Bakü yönetiminin silah envanterinde bulunan Rus yapımı ürünler, Rusya'dan ithal edilen zırhlı araçlar ve tanklar Moskova yönetimine ekonomik gelir sağlarken aynı zamanda siyasi nüfuz kaynağı da oluşturmaktadır. Söz

10. İsmi vermek istemeyen bir Azerbaycanlı ile WhatsApp üzerinden mülakat, 13 Temmuz 2020.

11. “No: 149, 12 Temmuz 2020, Azerbaycan'a Yönelik Ermeni Saldırısı Hk.,” T.C Dışişleri Bakanlığı, 12 Temmuz 2020, http://www.mfa.gov.tr/no_-149_-azerbaycan-a-yonelik-ermeni-saldirisi-hk.tr.mfa, (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2020).

12. “RPA to be Represented by 58 Lawmakers in Armenia's 105-seat Parliament”, Panorama, 4 Nisan 2017, <https://www.panorama.am/en/news/2017/04/04/RPA-to-be-represented-by-58-lawmakers-in-Armenia%E2%80%99s-105-seat-Parliament/1755794>, (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2020).

13. Andrew E. Kramer, “Armenia and Azerbaijan Halt Fighting on Border”, *The New York Times*, 5 Nisan 2016.

14. Nurlan Aliyev, “Russia's Arms Sales: A Foreign Policy Tool in Relations With Azerbaijan and Armenia”, *Eurasia Daily Monitor - The Jamestown Foundation*, Cilt: 15, Sayı: 47, (2018), s. 1-4; Ayrıca bkz. Pieter D. Wezeman vd., “Trends in International Arms Transfers, 2018”, *SIPRI Fact Sheet*, (Mart 2019), s. 6.

konusu tek kaynağa bağımlılık Azerbaycan'ın konvansiyonel savaş gücünü de düşürmektedir.

Durum Ermenistan için de farklı değildir. Rusya'nın başkent Erivan'a iki saat mesafede olan Gümrü kentinde askeri üssü bulunmaktadır. Ermenistan'da resmi verilere göre Gümrü Askeri Üssü dahil Ermenistan'da 5 binden fazla Rus askeri bulunmaktadır.¹⁵ Söz konusu üslenme ve askeri varlık bölgede Rusya'ya ciddi bir nüfuz alanı açmaktadır. Bölgedeki Rus askeri varlığı Erivan yönetimi tarafından Azerbaycan ve Türkiye'ye karşı güvenlik aynı zamanda daha ucuz silah alma imkanı olarak görülmektedir. Ermenistan bir nevi arkasına Rusya'yı alarak Türk gücüne karşı güvenliğini tesis etmeyi hedeflemektedir. Güvenlik üzerinden bölgede yürütülen politikalar ve bu bağlamda bakıldığında söz konusu çatışmanın devamı, iki ülkenin birbirini güvenlik ve beka meselesi olarak algılamaları, Rusya'ya bölgedeki siyasi, askeri ve ekonomik nüfuzunu tahkim etme şansı vererek büyük güç statüsüne katkı sağlamaktadır.

Moskova yönetimi bölgede oluşturulan güvensizlik üzerinden yalnızca ekonomik ve siyasi güç elde etmemekte aynı zamanda çatışmanın sürdürülmesi ile birlikte bölgede Batı ülkelerinin ve kurumlarının nüfuz elde etmesini de engellemektedir. Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasını müteakip NATO, eski Sovyet coğrafyasını hedef alan politikalar belirlemeye başlamıştır. Özellikle NATO'nun Azerbaycan ve Ermenistan'ın da dahil olduğu Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ni (KAİK) 1992'de kurması¹⁶ ve bu konseyin 1997'de Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi olarak devam etmesi,¹⁷ aynı şekilde 1994'te Barış için Ortaklık programını devreye alması¹⁸ Rusya tarafından ulusal

15. Isabelle Facon, *Russian Military Presence in the Eastern Partnership Countries*, (European Parliament Directorate-General for External Policies, Brüksel: 2016), s. 26; Ayrıca bkz. "Russian Soldier Suspected of Killing Family in Armenia", RFERL, 12 Ocak 2015.

16. "Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin On Yılı: Kişisel Düşünceler", NATO Dergisi, (Yaz 2017), [https://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art5.html#:~:text=So%C4%9Fuk%20Sava%C5%9F%-C4%B1n%20sonunda%2C%20NATO,%20ni%20\(KA%C4%B0K\)%20kurdu](https://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art5.html#:~:text=So%C4%9Fuk%20Sava%C5%9F%-C4%B1n%20sonunda%2C%20NATO,%20ni%20(KA%C4%B0K)%20kurdu), (Erişim tarihi: 15 Temmuz 2020).

17. "Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin On Yılı: Kişisel Düşünceler".

18. "Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin On Yılı: Kişisel Düşünceler".

güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. Nitekim 1992'de başlayan Dağlık Karabağ'a yönelik Ermenistan işgali ile KAİK süreci uyuşmaktadır.

NATO'nun ardından AB'nin de bölgeye yönelik Avrupa Komşuluk Politikası altında stratejiler geliştirilmesi¹⁹ aynı şekilde Rusya'ya karşı bir genişleme politikası ve güvenlik meselesi olarak kabul edilmektedir. Tüm bu dış politika stratejileri aslında günümüzde süregelen çatışmanın belirleyici nedenleri arasındadır. Literatürdeki tanımından yola çıkarak "donmuş çatışma"²⁰ dönüşen Dağlık Karabağ sorunu ve durumun bölgede oluşturduğu istikrarsızlık ve barıştan yoksun durum söz konusu kurumların ve bu kurumları yöneten devletlerin bölgedeki politikalarını baltalamakta, bahse konu kurumların iş birliği ve yatırım imkanlarını uzaklaştırmakta, sonuç olarak da Rusya için güvenlik tehdidini ortadan kaldırmaktadır.

DIŞ AKTÖRLERİN POZİSYONLARI

Öncelikle bölgede en önemli aktörlerden biri olan Türkiye'nin pozisyonu Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünden, bölgede siyasi çözüm, kalıcı barış ve istikrardan yanadır.²¹ Ermenistan tarafından yirmi altı yıldır işgal altında bulunan ve bu süreç içerisinde uluslararası hukuka aykırı olarak atılan her adım bölgedeki barış ve istikrarın sağlanmasını engellemektedir. Türkiye her fırsatta söz konusu duruşunu ortaya koymakta ve bölgede kalıcı barışın tesis edilebilmesi için Dağlık Karabağ ihtilafının Azerbaycan'ın egemenlik hakları ve toprak bütünlüğü bağlamında çözülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Dahası Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde ikili anlaşmazlıklar çözülsün dahi Dağlık Karabağ meselesi çözülmeyen iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşemeyeceği tüm platformlarda dile getirilmektedir. Bölgedeki istikrarın ve kalıcı barışın temeli bu nokta-

19. "European Neighbourhood Policy", Avrupa Komisyonu, 31 Ocak 2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/european-neighbourhood-policy_en, (Erişim tarihi: 15 Temmuz 2020).

20. Thomas D. Grant, "Frozen Conflicts and International Law", *Cornell International Law Journal*, Cilt: 50, Sayı: 3, (2017), s. 361-413.

21. "Azerbaycan'ın Siyasi Görünümü", T.C Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 16 Temmuz 2020).

da yatmaktadır. Aksi takdirde bölgedeki istikrarsızlık uzun vadede devam edecektir.

Türkiye'nin Azerbaycan ile ikili ilişkileri Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi düzeyindedir. Aynı zamanda her iki ülke de Türk Konseyi üyesidir. Türk Konseyi dahil tesis edilen çoklu mekanizmalar sayesinde siyasi, ekonomik ve askeri başta olmak üzere birçok alanda iş birlikleri gittikçe artmaktadır. Bakü yönetiminin içinde bulunduğu çatışma hali ve Ankara ile olan yüksek iş birliği göz önünde bulundurulduğunda Azerbaycan'ın Türkiye'den silah ve diğer muhtelif savunma sanayii ürünlerini ithal etme ihtimali oldukça yüksektir. Çünkü Bakü yönetimi artık envanterlerinin genişletilmesi ve Moskova yönetimine olan bağımlılığının azaltılması gerektiğinin farkındadır. Nitekim Azerbaycan Savunma Bakanı Orgeneral Zakir Hasanov 22 Haziran'da Bakü yönetiminin Türkiye'den silahlı insansız hava araçları (SİHA) satın alma yönünde çabalarının devam ettiğini ve olumlu sonuçlar elde ettiklerini açıklamıştır.²² Dolayısıyla ilerleyen günlerde Azerbaycan'a insansız hava aracı (İHA) ve SİHA satışının gerçekleşeceğini öngörebiliriz. Aslında bu iş birliğinin yalnızca bahse konu araçlar ile sınırlı kalmaması Bakü ve Ankara yönetimleri arasında savunma sanayii alanında daha ileri bir ticari angajmana girilmesini de gerektirmektedir.

Rusya –benzeri kriz alanlarında yaşandığı gibi– iki tarafla da görüşüp çatışmayı bitirmeye çalışmaktadır. Süreç içerisinde Rus Dışişleri Bakanlığı ve Kremlin üst düzey yetkilileri iki taraf ile görüşerek ara buluculuk yapmış, tarafları çatışmayı bitirmeye ve itidalli olmaya çağırmıştır. Çatışmanın uzamasından ziyade ara ara tekrar etmesi Moskova'nın bölgedeki çıkarları için yeterlidir. Yukarıda açıklandığı gibi bölgede çatışmanın sürmesi Rusya'ya askeri, ticari ve siyasi nüfuz sağlamakta aynı zamanda Batı ülkelerinin ve kurumlarının bölgede etkin olmaları, nüfuz sahibi olmaları engellenmektedir. Bu minvalde Rusya hem milli güvenliği ve büyük güç statüsünü tahkim ederken hem de çıkarlarını maksimize etmektedir.

22. Ruslan Rehimov, "Azerbaycan Türkiye'den SİHA Alacak", Anadolu Ajansı, 22 Haziran 2020.

Diğer ülkelere baktığımızda bunlarda Türkiye ve Rusya benzeri bireysel bir pozisyon veya inisiyatifin olmadığını görmekteyiz. Bu iki ülke dışında başka herhangi bir ülke –ara buluculuk rolü dahil– konuya müdahil olacak bir görev yüklenmemiştir. Zaten söz konusu ara buluculuk rolü daha çok uluslararası kurumlar aracılığıyla yürütülmektedir. Bu noktada AGİT tarafından kurulan ABD, Fransa ve Rusya'nın eş başkanlıklarını yaptıkları Minsk Grubu aracılığıyla başta Batılı devletler olmak üzere diğer ülkelerin konuya dahil olduğunu görmekteyiz.²³ AGİT gibi kurumlar üzerinden yüklenen misyondan ötürü birçok devlet bireysel olarak konuya müdahil olmamaktadır. Minsk Grubu son saldırı sonrası yalnızca ateşkes ihlallerini kınamış, tarafları gerginliği tırmandırmamaya ve doğrudan iletişim kurmaya davet etmiştir. Sorunun ortaya çıktığı ilk günden beri varlığını koruyan Minsk Grubu ne bir somut çözüm ne de bu amaçta bir yol haritası elde edebilmiştir.

SONUÇ

Günümüzde Ermenistan'ı siyasi çözüme zorlayacak şartlar mevcut değildir. Uluslararası kamuoyu ve kuruluşlar bu sorun için gerekli mesaiyi harcamamakta, sorunu göz ardı etmekte ve gerekli yaptırımları uygulamamaktadır. Ermenistan'ın hukuka aykırı attığı adımlar için bir caydırıcılık söz konusu olmadığı için fiili işgali bırakıp siyasi çözüme gitmesi zor görünmektedir. Bölge ülkeleri tarafından caydırıcılık sağlayacak askeri bir inisiyatif de yoktur. Dolayısıyla Erivan yönetiminin yirmi altı yıldır uluslararası hukuka aykırı olarak işgal altında tuttuğu Dağlık Karabağ bölgesini bırakması için hiçbir neden yoktur. Dolayısıyla Ermenistan siyasi çözüme yanaşmayarak elde ettiği kazançları koruma ve bölgedeki varlığını tahkim etme gayesi içerisinde. Ancak bu sayede yukarıda belirtilen bölgedeki hedeflerini gerçekleştirebilecektir.

Diğer çatışmalardan farklı olarak bu defa Azerbaycan lideri İlham Aliyev'in retoriği sertleşmiş ve halk daha önce görülmemiş şekilde meydanlar, sokaklar,

23. "Dağlık Karabağ'da Çözüm Girişimleri: AGİT Minsk Grubu'nun Müzakere Çıkmazı", Aljazeera Türk, 23 Ekim 2012.

caddeler ve Meclis önünde toplanıp protestolar gerçekleştirilmiştir. Lakin bu çatışmanın da diğerleri gibi daha fazla büyümeden sonlanması beklenmektedir. 2016'da çok daha sert geçen dört günlük çatışma bu konuda önemli bir emsal teşkil etmektedir. Yakın zamanda yeni bir çatışma yaşanma ihtimali düşük olsa da orta ve uzun vadede çatışmaların yaşanacağı öngörülebilir. İki ülke arasında yıllardır Tovuz'dakine benzer şekilde

devam eden çatışma ilerleyen dönemde de sürecektir. Bölgedeki gerginlik azalsa ve mevcut çatışma dursa da Dağlık Karabağ'daki ihtilaf Azerbaycan'ın egemenlik ve toprak bütünlüğü bağlamında çözülmediği sürece iki ülke arasındaki gerginlik devam edecektir. Sonuç olarak Dağlık Karabağ donmuş çatışma statüsünü korumaya, Rusya da bölgedeki gücünü ve nüfuzunu tahkim etmeye devam edecek gibi görünmektedir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)